

Persediaan Program *School Enterprise* Yang Berkesan: Panduan Buat Kolej Vokasional di Malaysia

Norfariza Mohd Radzi, Muhammad Faizal A. Ghani

Fakulti Pendidikan, Universiti Malaya
norfariza@um.edu.my, mdfaizal.um.edu.my

ABSTRAK

Pengenalan- Program *School Enterprise* (SE) adalah merupakan sebuah program keusahawanan yang dilaksanakan oleh Kolej Vokasional (KV) di Malaysia sebagai salah satu kandungan kurikulum yang melibatkan kemahiran praktikal. Bagi memenuhi aspirasi pendidikan yang sentiasa berkembang, program ini memerlukan kepada sebuah persediaan yang terperinci bagi meningkatkan keberkesanannya terhadap para pelajar yang berada di Kolej Vokasional.

Objektif – Kajian ini bertujuan untuk mengkaji perancangan persediaan program *School Enterprise* yang berkesan yang mampu menjadi panduan kepada pentadbir, pensyarah dan para pelajar khususnya di Kolej Vokasional di Malaysia.

Methodologi – Kajian ini menggunakan kaedah Fuzzy Delphi yang melibatkan lima belas pakar dalam bidang pendidikan Keusahawanan dan Perniagaan. Soal selidik yang dibina daripada temubual serta tinjauan literatur diedarkan kepada panel pakar bagi mendapatkan persetujuan mereka terhadap elemen penting serta kandungan terhadap persediaan program *School Enterprise* ini.

Dapatan – Dapatan kajian berjaya menyenaraikan beberapa elemen penting bagi mewujudkan persediaan program *School Enterprise* yang baik. Elemen yang diperlukan didalam persediaan program ini adalah kefahaman program, kesediaan pelajar, kesediaan guru, kesediaan organisasi sekolah serta penyediaan modul.

Kepentingan – Sebagai impilkasi, profil persediaan ini diharap mampu meningkatkan keberkesanan program *School Enterprise* sedia ada agar lebih berdaya saing serta lebih relevan dengan kehendak terkini dalam pembinaan pelajar yang berpengetahuan serta berkemahiran.

Kata Kunci: *School Enterprise*; Kolej Vokasional; persediaan

Pengenalan

Perkembangan dan kemajuan dunia hari ini menuntut kepada kebolehan seseorang individu bagi mempunyai pelbagai kemahiran termasuklah dalam aspek keusahawanan. Justeru, pendidikan hari ini samada di peringkat sekolah mahupun institusi pendidikan menekankan kepada kebolehan pelajar bagi menguasai kemahiran keusahawanan sebagai salah satu elemen penting dalam pembangunan kemahiran insaniah. Program *School Enterprise* (SE) yang dilaksanakan oleh Kolej Vokasional (KV) adalah merupakan pendekatan kurikulum pembelajaran berasaskan pengeluaran (*product-based education*) yang memberi peluang kepada pelajar menjalankan perniagaan produk mahupun perkhidmatan. Bidang keusahawanan telah menjadi tunggak kepada pembangunan dan pertumbuhan ekonomi negara.

Justeru, pendidikan hari ini samada di peringkat sekolah mahupun pendidikan tinggi banyak memberi pendedahan kepada murid dan pelajar bagi memupuk kemahiran keusahawanan serta keupayaan untuk melahirkan inovasi. Antara kurikulum yang berfokus kepada keusahawanan ini adalah *School Enterprise* yang telah banyak dilaksanakan di pelbagai negara di dunia. Hannon, Collins dan Smith (2005) mendefinisikan program *School Enterprise* sebagai satu program/kurikulum yang boleh menghasilkan pelajar yang berupaya membangunkan kemahiran perniagaan bermatlamat menjurus kepada mendedahkan pelajar menghadapi risiko untung dan rugi dalam mengusahakan perniagaan. Program ini memberi peluang kepada pelajar bagi merasai pengalaman mengendalikan perniagaan yang sebenar melalui latihan praktikal atau yang dikenali juga sebagai pembelajaran aktif. Dalam konteks negara kita Malaysia, ianya adalah salah satu bentuk kurikulum setanding dengan kursus lain yang ditawarkan oleh Kolej Vokasional bertujuan bagi membolehkan pelajar memasarkan hasil produk atau perkhidmatan yang dikeluarkan oleh mereka sendiri.

Dalam membincangkan isu pendidikan di Malaysia, terdapat maklum balas dari industri dan agensi berkaitan yang mendapati kekurangan kemahiran keusahawanan oleh lulusan Kolej Teknikal dan Vokasional (Kementerian Pendidikan Malaysia, 2010). Kemahiran keusahawanan adalah penting bagi memastikan graduan mampu bersaing di pasaran serta dapat membina peluang kerjaya sendiri tanpa kebergantungan yang tinggi kepada mana-mana pihak. Di samping itu, banyak kursus dalam Keusahawanan masih menggunakan teknik pengajaran tradisional yang berbentuk kuliah dan nota (Tom, 2003). Keadaan ini hanyalah mendedahkan pelajar dengan pengetahuan yang terhad tentang teori keusahawanan tanpa dilengkapi dengan kemahiran praktikal yang dilihat lebih melengkapi hasil pembelajaran. Seperti yang disebutkan oleh Hytti dan O'Gorman (2004), bentuk pengajaran yang dapat menghasilkan semangat keusahawanan akan dicapai melalui pengalaman langsung dan secara praktikal.

Justeru, adalah amat penting bagi sesebuah kursus keusahawanan untuk membina sebuah bentuk kurikulum yang menggabungkan elemen teori dan praktikal khusus bagi memperkayakan pengetahuan, kemahiran dan nilai para pelajar. Sebagaimana program *School Enterprise* yang telah dikendalikan oleh Kolej Vokasional beberapa tahun yang lalu, ianya juga perlu dinilai dan ditambahbaik dari masa ke semasa agar kandungannya sentiasa relevan dan sesuai dengan matlamat pembangunan modal insan yang

berkemahiran tinggi disamping pengetahuan yang luas. Oleh yang demikian, kajian ini adalah bertujuan bagi mengkaji persediaan program *School Enterprise* yang berkesan bagi pelaksanaan di Kolej Vokasional di Malaysia. Profil ini diharap mampu menjadi panduan dan rujukan bagi para penggubal kurikulum program atau kursus Keusahawanan di Kolej Vokasional serta para pensyarah atau guru yang akan melaksanakan pengajaran dan pembelajaran dalam bidang ini.

Sorotan Literatur

Keusahawanan merupakan satu terma yang merujuk kepada aktiviti seseorang mengusahakan sesuatu inisiatif bagi mendapatkan pulangan dari usaha yang dijalankan. Menurut Kuratko dan Hodgetts (2007), keusahawanan adalah satu proses penciptaan melalui inovasi yang tertentu yang terdiri daripada kombinasi individu, organisasi, alam sekitar dan proses dengan kerjasama rangkaian dalam kerajaan, pendidikan dan perlembagaan. Individu merupakan tunggak penting dalam mencipta atau mengolah inovasi yang akan diniagakan dengan keterlibatan samada organisasi, interaksi dengan alam sekitar serta ianya juga melibatkan jalinan usahasama bersama pihak luar misalnya kerajaan mahupun perlembagaan. Keusahawanan juga dikatakan sebagai simbol kepada kelangsungan dan pencapaian sesebuah perniagaan (Kementerian Pengajian Tinggi, 2007). Perniagaan yang baik adalah terhasil dari inovasi yang berterusan kearah penambahbaikan serta usaha yang konsisten oleh individu bagi mencari peluang perniagaan.

Program *School Enterprise* yang dilaksanakan oleh Kolej Vokasional adalah merupakan pendekatan kurikulum pembelajaran berasaskan pengeluaran (*product-based education*) yang memberi peluang kepada pelajar menjalankan perniagaan produk mahupun perkhidmatan (Bahagian Pendidikan Teknikal dan Vokasional, 2014). Secara khususnya, program *School Enterprise* dapat memberi input berguna tentang gambaran pekerjaan sebenar kelak. Ianya juga memberi peluang bagi pelajar mengaplikasikan kemahiran keusahawanan disamping aktiviti pengurusan, penyeliaan dan kemahiran kepimpinan (Hanim Zainal, 2016). Konsep *School Enterprise* ini memfokuskan kepada proses mengajar dan mendedahkan pelajar kepada senario dan pengalaman sebenar di tempat kerja. Pelajar akan dapat menimba pengalaman dari sudut mengurus risiko serta untung rugi perniagaan sebagaimana perniagaan yang sebenar.

Menurut Norhana Mustapha, Sumaiyah Mamat Zambri, Rafidah Manap dan Mokhtar Pet (2019), program *School Enterprise* dijalankan berdasarkan tiga kaedah yang utama iaitu melalui penghasilan produk, melalui perkhidmatan atau *'trading'* atau melalui gabungan lebih daripada satu kaedah menggunakan kepakaran guru dan pelajar. Penghasilan produk merujuk kepada peluang yang diberi kepada pelajar bagi memasarkan produk yang telah dikeluarkan oleh mereka dan biasanya dihasilkan melalui inovasi yang tertentu. Antara contoh yang biasa dilaksanakan adalah perniagaan kek, roti, mahupun produk kegunaan harian misalnya sabun. Sementara itu, perkhidmatan atau *'trading'* merupakan pemasaran perkhidmatan yang dihasilkan melalui kepakaran para pelajar misalnya perkhidmatan salun dan kecantikan, membaiki komputer, jahitan dan sulaman atau lain-lain kemahiran yang mereka pelajari dalam kurikulum bidang mereka sendiri.

Pelaksanaan *School Enterprise* adalah melalui jawatankuasa khusus yang diterbitkan di Kolej Vokasional yang berperanan melaksanakan dan menggerakkan perniagaan tertentu yang telah ditetapkan. Ianya beroperasi dibawah struktur Koperasi Kolej Vokasional (KV) dan organisasi tersebut berada di bawah struktur pengurusan Koperasi KV (Norhana Mustapha et al., 2019). Jawatankuasa *School Enterprise* adalah terbuka kepada semua warga KV yang berdaftar dibawah koperasi KV dan pemantauannya adalah dibawah tanggungjawab Timbalan Pengarah Akademik KV. Daripada aspek pemasaran produk dan perkhidmatan, pelajar adalah digalakkan untuk memasarkannya di pasaran terbuka misalnya di tempat awam seperti karnival, ekspo mahupun pesanan melalui sebarang alat komunikasi. Keadaan ini memberi peluang kepada mereka untuk merasai pengalaman perniagaan yang sebenar dan seterusnya mengurus perniagaan dengan pengetahuan dan kemahiran mereka sendiri. Selain itu, mereka juga akan mengamalkan ilmu pengurusan kewangan yang telah dipelajari dalam lursus yang berkaitan bagi membantu mereka menguruskan wang masuk dan keluar dalam transaksi perniagaan yang dijalankan (Norhana Mustapha et al., 2019).

Menurut John, Foley, Frank & Olson (2008), antara faktor yang perlu diambilkira sebelum melaksanakan *School Enterprise* adalah melihat daripada segi struktur kurikulumnya. Ianya memerlukan kandungan yang komprehensif bagi memastikan para pelajar tidak sekadar memahami dari aspek teori tetapi mampu mengendalikan perniagaan melalui latihan awal dalam aspek keusahawanan. Tom (2003) menyatakan bahawa latihan dan kemahiran pengajar dan pelajar adalah sama penting bagi membolehkan pencapaian objektif pembelajaran yang ditetapkan. Guru perlu bertindak sebagai mentor yang mampu membimbing pelajar bagi merasai pengalaman keusahawanan serta sama-sama berkongsi idea dan pandangan bagi memastikan keberkesanan program. *School Enterprise* seharusnya dijalankan bertujuan bagi meningkatkan pengetahuan, kemahiran dan minat tenaga pengajar dan pelajar terhadap pengajaran dan pembelajaran (Bahagian Pendidikan Teknikal dan Vokasional, 2014).

Bagi menjalankan ini, pengkaji merujuk kepada kerangka teoretikal yang khusus bagi memandu kajian mengikut landasan teori yang tepat. Kerangka kajian ini adalah berdasarkan kepada model Meier's Rapid Instructional Design (RID) (Meier, 2000). Ia menumpukan kepada pembelajaran aktif yang mempercepatkan proses pemahaman serta merangkumi persekitaran pembelajaran yang menekankan kepada amalan, maklum balas dan pengalaman. Terdapat empat komponen utama di dalam model ini yang berkait di antara satu sama lain. Empat komponen tersebut adalah komponen persediaan, komponen persembahan kreatif, komponen latihan/praktis dan seterusnya adalah komponen prestasi dan penilaian. Komponen persediaan adalah bahagian yang diperlukan bagi memastikan kurikulum dijalankan melalui persediaan yang baik. Setelah itu, persembahan kreatif memberi peluang kepada pelajar agar berfikir secara aktif dan berinteraksi dengan pelbagai pihak agar mampu menjalani pembelajaran dengan memperolehi hasil dari pengalaman. Seterusnya, pelajar juga menjalani latihan secara praktikal agar dapat melengkapi keperluan kearah kemahiran yang sebenar. Akhir sekali, kurikulum perlu dinilai dengan melihat kepada perkembangan prestasi serta keupayaan dalam menguasai hasil akhir pembelajaran yang disasarkan. Walaubagaimanapun, secara khususnya, kajian ini hanya memfokuskan kepada satu komponen daripada keseluruhan model Meier's Rapid

Instructional Design (RID) (Meier, 2000) iaitu persediaan kurikulum. Persediaan kurikulum ini menggambarkan fasa awal yang perlu diambil kira oleh pelajar, guru dan sekolah sebelum memulakan program *School Enterprise* yang dijalankan.

Metodologi

Kajian ini mengaplikasikan kaedah kajian yang menggunakan metod Fuzzy Delphi yang merupakan kombinasi antara kaedah Delphi tradisional dan set per nomboran Fuzzy. Kaedah Fuzzy Delphi merupakan kaedah yang digunakan bagi mendapatkan konsensus pakar yang bertindak sebagai responden berdasarkan penggunaan kaedah kuantitatif. Kaedah Delphi secara asalnya adalah merupakan satu bentuk kajian yang melibatkan pandangan sekumpulan pakar dalam bidang yang dikaji dan biasanya melibatkan beberapa pusingan bagi menghasilkan konsensus terhadap dapatan kajian. Daripada kaedah Delphi yang asli, pengubahsuaian telah dibuat dimana penggabungan dengan analisis Fuzzy telah menghasilkan kaedah Fuzzy Delphi yang lebih mudah disamping mengekalkan kesahannya melalui dapatan daripada pandangan panel pakar (Saedah Siraj, Muhammad Ridhuan Tony Lim Abdullah & Rozaini Muhamad Rozkee, 2020).

Sampel kajian ini melibatkan 15 orang pakar yang terlibat dalam bidang pendidikan keusahawanan serta ahli perniagaan daripada pelbagai organisasi dan institusi di Malaysia. Ianya merupakan kaedah persampelan bertujuan yang melibatkan pemilihan responden daripada kalangan individu yang memenuhi syarat-syarat tertentu yang ditetapkan. Dalam memilih pakar bagi kajian ini, syarat pemilihan adalah (i) merupakan individu yang telah terlibat dalam bidang pendidikan keusahawanan atau perniagaan lebih daripada 10 tahun dan (ii) bersedia memberi pandangan dan terlibat dalam kajian secara sukarela. Oleh itu, seramai 15 orang pakar telah bersetuju melibatkan diri dalam kajian ini sebagaimana disenaraikan dalam jadual 1 di bawah:

Jadual 1
Senarai pakar kajian

Bidang	Bilangan
Guru pakar subjek keusahawanan/ perdagangan /perniagaan	5
Pensyarah universiti bidang Pendidikan perniagaan/Pengurusan Perniagaan	3
Pegawai dari institusi berkaitan Pendidikan Keusahawanan	4
Usahawan terpilih	3
Jumlah	15

Instrumen kajian atau soal selidik yang digunapakai bagi mendapatkan kesepakatan pakar bagi persediaan program *School Enterprise* yang berkesan adalah dibina melalui temubual yang dijalankan terhadap lima (5) pemimpin sekolah yang mengendalikan kursus/program keusahawanan. Temubual tersebut dijalankan bagi mendapatkan cadangan terhadap pembinaan item soal selidik disamping maklumat tambahan daripada tinjauan literatur berkaitan kurikulum keusahawanan serta program *School Enterprise*. Bagi setiap item kajian, skala yang digunakan adalah skala Likert dari skala 1 hingga 5 (Sangat Tidak Setuju

kepada Sangat Setuju). Instrumen yang telah dibina seterusnya disahkan melalui prosedur kajian rintis yang dijalankan kepada 2 orang pakar yang mempunyai karakteristik yang sama dengan pakar dalam kajian sebenar. Beberapa pembedaan telah dicadangkan serta penambahbaikan juga telah diberikan oleh pakar tersebut bagi menghasilkan soal selidik yang mempunyai kesahan dan kebolehpercayaan. Kesahan kandungan diperolehi melalui pandangan pakar rintis terhadap kesesuaian item bagi setiap elemen dan kesahan muka juga dapat diperolehi daripada beberapa pandangan terhadap kesesuaian soalan serta persembahan keseluruhan borang soal selidik.

Prosedur pengumpulan data melibatkan beberapa proses penting dalam pelaksanaan kajian Fuzzy Delphi. Pada peringkat awal, penentuan dan pemilihan pakar dilaksanakan melalui kriteria pakar yang telah ditetapkan. Pada peringkat seterusnya, soal selidik dibina melalui temubual serta analisis tinjauan literatur bagi menghasilkan item-item untuk setiap elemen persediaan program. Setelah soal selidik dibina, ianya telah diedarkan kepada lima belas pakar bidang mengikut syarat-syarat yang telah ditetapkan. Daripada dapatan yang diperolehi, pengkaji seterusnya membuat penukaran skala Likert yang digunakan dalam soal selidik kepada skala Fuzzy bagi tujuan analisis. Dapatan daripada analisis seterusnya diinterpretasi bagi menentukan penerimaan dan seterusnya disenaraikan dalam bentuk ranking. (Mohd Ridhuan Mohd Jamil, Saedah Siraj, Zaharah Husain, Nurulrabiah Mat Noh & Ahmad Arifin Sapar, 2019)

Prosedur analisis data telah dijalankan secara Fuzzy Delphi iaitu dengan mendapatkan nombor *Triangular Fuzzy* serta nilai *Defuzzification*. Secara keseluruhan, tiga syarat telah dinilai kepada kesemua jawapan pakar bagi item yang ada di dalam soal selidik iaitu dengan mengambil kira nilai *threshold*, peratus kesepakatan pakar serta nilai *Defuzzification*. Syarat pertama adalah melibatkan nilai *threshold* (d). Untuk mengukur kesepakatan kumpulan pakar, nilai *threshold* (d) yang terhasil mestilah lebih kecil atau sama dengan nilai 0.2 (Chen, 2000; Cheng & Lin, 2002). Syarat kedua adalah melibatkan peratusan kesepakatan kumpulan pakar. Syarat ini adalah bersandarkan kepada pendekatan kaedah Delphi tradisional di mana nilai peratusan ini ditentukan berdasarkan jumlah item yang mengandungi nilai *threshold* (d) yang tidak mencapai nilai 0.3 dan ke atas. Penggunaan 66.7% dipilih berdasarkan kepada bilangan pakar sepakat adalah sebanyak 2/3 daripada jumlah pakar. (Chu & Hwang, 2008; Murry & Hammons, 1995). Bagi syarat ketiga pula, penentuan nilai skor *fuzzy* (A) adalah bersandarkan kepada nilai α -cut iaitu 0.5. Sekiranya nilai skor *fuzzy* (A) adalah kurang daripada 0.5, maka item yang diukur adalah ditolak berdasarkan kesepakatan kumpulan pakar. Sekiranya nilainya sama dengan 0.5 dan ke atas, maka ia diterima berdasarkan kesepakatan kumpulan pakar. Selanjutnya proses menentukan kedudukan dan keutamaan item boleh dilakukan di mana nilai skor *fuzzy* (A) paling tinggi dianggap berada pada kedudukan pertama (Tang & Wu, 2010; Bodjanova, 2006).

Dapatan

Bahagian ini membincangkan dapatan daripada keseluruhan analisis kajian yang telah dijalankan. Ianya bagi memenuhi tujuan kajian bagi menganalisis persediaan program *School Enterprise* yang berkesan bagi Kolej Vokasional di Malaysia. Perbincangan

dapatan kajian dimulakan dengan maklumat demografi pakar yang terlibat dalam kajian ini. Jadual 2 dibawah menunjukkan maklumat demografi peserta kajian:

Jadual 2

Demografi peserta kajian

Demografi pakar		Bilangan (N)	Peratus (%)
Jantina	Lelaki	4	26.7%
	Perempuan	11	73.3%
Umur	Kurang 30 tahun	1	6.7%
	30 – 39 tahun	3	20.0%
	40 – 49 tahun	6	40.0%
	50 tahun ke atas	5	33.3%
Tahap pendidikan	Phd	4	26.7%
	Sarjana	1	6.7%
	Sarjana Muda	10	66.7%
	Diploma / Sijil	0	0.0%
Tempoh pengalaman kerja dalam bidang	5-10 tahun	6	40.0%
	11-15-tahun	3	20.0%
	16-20 tahun	1	6.7%
	21 tahun ke atas	5	33.3%

Amalan persediaan program School-enterprise yang berkesan

Daripada analisis yang telah dijalankan terhadap soal selidik lima belas orang pakar dalam bidang pendidikan keusahawan dan ahli perniagaan, didapati bahawa persediaan kepada program *School Enterprise* adalah mencangkupi lima (5) elemen utama iaitu elemen kefahaman program, elemen kesediaan pelajar, elemen kesediaan guru, elemen organisasi sekolah, dan elemen penyediaan modul. Berikut adalah perincian bagi item yang menjadi kandungan bagi setiap elemen dalam persediaan program *School Enterprise*.

a) Kefahaman program

Kefahaman program merujuk kepada sejauhmana pelajar diberi kefahaman awal tentang program *School Enterprise* yang akan dilaksanakan oleh mereka. Ianya perlu bagi memastikan mereka benar-benar faham dengan kandungan program serta lebih bersedia dari pelbagai aspek bagi mempelajari dan mengikuti program ini dengan jayanya. Jadual 3 dibawah menyenaraikan item yang terkandung di dalam elemen kefahaman program sebagaimana yang dianalisis daripada pandangan panel pakar.

Jadual 3*Elemen kefahaman program*

Bil	Elemen Kefahaman Program	Nilai Threshold	Peratus Kesepakatan Kumpulan Pakar, %	Skor Fuzzy (A)	Kesepakatan Pakar	Ranking
1	Pelajar diberi penerangan tentang tujuan program	0.130	93.3%	0.747	Terima	2
2	Pelajar diberi penerangan tentang objektif program	0.106	93.3%	0.760	Terima	1
3	Pelajar diberi penerangan tentang hasil pembelajaran program	0.098	100.0%	0.760	Terima	1
4	Pelajar diberi penerangan tentang struktur pembelajaran program	0.130	93.3%	0.747	Terima	2
5	Pelajar diberi penerangan tentang kandungan kurikulum dalam program	0.130	93.3%	0.747	Terima	2
6	Pelajar diberi penerangan tentang sumber rujukan terhadap program	0.171	93.3%	0.707	Terima	5
7	Pelajar diberi penerangan tentang perjalanan/takwim program	0.163	86.7%	0.733	Terima	3
8	Pelajar diberi penerangan tentang organisasi program	0.163	93.3%	0.720	Terima	4
9	Pelajar diberi penerangan tentang bentuk pentaksiran yang akan dinilai dalam program	0.149	93.3%	0.733	Terima	3
10	Pelajar diberi penerangan tentang kebaikan/manfaat program	0.119	100.0%	0.747	Terima	2

11	Pelajar diberikan taklimat sebelum keputusan memasuki program dibuat	0.190	86.7%	0.707	Terima	5
----	--	-------	-------	-------	--------	---

Daripada jadual 3, kesemua sebelas elemen telah diterima oleh pakar dan mempunyai kesepakatan yang tinggi di antara mereka. Item juga telah disenaraikan bersama dengan maklumat ranking yang menunjukkan item yang paling mendapat persetujuan oleh pakar. Daripada kesemua item yang disenaraikan dalam elemen kefahaman program, dua item telah mencatat ranking pertama iaitu ‘pelajar diberi penerangan tentang objektif program’ dan ‘pelajar diberi penerangan tentang hasil pembelajaran program’. Ini menunjukkan bahawa kumpulan pakar bersetuju bahawa dua perkara ini adalah perkara yang paling utama berbanding yang lain dalam memberi kefahaman program kepada pelajar. Seterusnya terdapat 4 item yang mencatat ranking kedua, 2 item dalam ranking ketiga, 1 item dalam ranking ke empat dan 2 item dalam ranking terakhir iaitu ranking 5.

b) Kesiediaan pelajar

Kesiediaan pelajar merujuk kepada persiapan individu pelajar itu sendiri sebelum mengikuti program *School Enterprise*. Kesiediaan ini menggambarkan kefahaman awal pelajar tentang program serta sejauh mana ianya dapat membantu pelajar bagi mengikuti kursus ini dengan lebih mudah dan berkesan. Terdapat 11 item yang telah tersenarai di dalam elemen kesiediaan pelajar sebagaimana dalam jadual 4 di bawah.

Jadual 4

Elemen kesiediaan pelajar

Bil	Elemen Kesiediaan Pelajar	Nilai Threshold, d	Peratus Kesepakatan Kumpulan Pakar, %	Skor Fuzzy (A)	Kesepakatan Pakar	Ranking
1	Pelajar memahami konsep keusahawanan	0.413	73.3%	0.613	Terima	3
2	Pelajar memahami ciri-ciri seorang usahawan	0.400	40.0%	0.600	Tolak	-
3	Pelajar memahami kelebihan kerjaya sebagai usahawan	0.467	86.7%	0.667	Terima	1
4	Pelajar memahami kepentingan kerjaya sebagai usahawan	0.440	80.0%	0.640	Terima	2
5	Pelajar memahami matlamat sebagai seorang usahawan	0.440	80.0%	0.640	Terima	2

6	Pelajar memahami cabaran kerjaya sebagai usahawan	0.413	73.3%	0.613	Terima	3
7	Pelajar memahami sokongan persekitaran sebagai usahawan	0.413	66.7%	0.613	Terima	3
8	Pelajar menerima sokongan keluarga dalam memulakan latihan perniagaan	0.387	66.7%	0.587	Terima	4
9	Pelajar memahami pembangunan keusahawan dalam konteks tempatan ie. Malaysia	0.413	73.3%	0.613	Terima	3
10	Pelajar bersedia mengendalikan kepelbagaian medium perniagaan misalnya secara terus atau atas-talian	0.413	80.0%	0.613	Terima	3
11	Pelajar dapat membentangkan cadangan program keusahawanan sebelum diterima masuk	0.320	60.0%	0.511	Tolak	-

Berdasarkan jadual 4 diatas, 2 item telah ditolak daripada sebelas item awal yang disenaraikan dalam elemen kesediaan pelajar. Ianya ditolak apabila tidak memenuhi tiga syarat analisis yang telah dihuraikan dalam pelaksanaan analisis Fuzzy Delphi. Dua item tersebut adalah ‘pelajar memahami ciri-ciri seorang usahawan’ dan ‘pelajar dapat membentangkan cadangan program keusahawanan sebelum diterima masuk’. Selain itu, item-item yang telah diterima juga telah disenaraikan mengikut ranking 1 hingga 4 dimana ranking pertama adalah item ‘pelajar memahami kelebihan kerjaya sebagai usahawan’. Seterusnya, terdapat 2 item yang berada dalam ranking kedua, 5 item dalam ranking ketiga, dan 1 item dalam ranking keempat.

c) Kesediaan guru

Elemen kesediaan guru merujuk kepada keupayaan dan kelebihan yang ada pada guru dalam menjalankan program *School Enterprise* ini dan merupakan antara elemen yang penting dalam memastikan kejayaan dan keberkesanan program. Terdapat sembilan item yang tersenarai bagi elemen kesediaan guru dan merangkumi pelbagai aspek yang memberi indikator kepada kebolehan guru menjalankan program dengan baik.

Jadual 5*Elemen kesediaan guru*

Bil	Elemen Kesediaan Guru	Nilai Threshold, d	Peratus Kesepakatan Kumpulan Pakar, %	Skor Fuzzy (A)	Kesepakatan Pakar	Ranking
1	Guru mempunyai kelayakan dalam mengendalikan matapelajaran/ program keusahawanan	0.163	86.7%	0.640	Terima	3
2	Guru mempunyai pengalaman dalam mengajar kursus/program keusahawanan	0.114	86.7%	0.613	Terima	6
3	Guru mempunyai pengalaman sebagai usahawan	0.141	86.7%	0.573	Terima	7
4	Guru mempamerkan ciri-ciri sebagai usahawan	0.130	93.3%	0.640	Terima	3
5	Guru bersedia bagi membimbing para pelajar dalam program	0.152	100.0%	0.707	Terima	1
6	Guru mempunyai kemahiran dalam mengendalikan perniagaan atas talian	0.163	86.7%	0.640	Terima	4
7	Guru memahami keperluan dalam mengendalikan program keusahawanan	0.179	86.7%	0.653	Terima	2
8	Guru mempunyai jaringan latihan keusahawanan yang baik	0.190	73.3%	0.613	Terima	8
9	Guru cakna terhadap isu keusahawanan di dunia luar	0.177	86.7%	0.627	Terima	5

Jadual 5 diatas menunjukkan terdapat sembilan item yang telah tersenarai bagi elemen kesediaan guru dimana kesemua item telah diterima dan mendapat persetujuan yang tinggi oleh pakar. Dengan kata lain, kesemua item-item yang telah disenaraikan adalah memenuhi 3 syarat yang ditetapkan bagi analisis Fuzzy Delphi. Daripada analisis yang telah dijalankan, semua item disenaraikan daripada ranking 1 hingga 8 dengan ranking ketiga dikongsi oleh 2 item iaitu ‘Guru mempunyai kelayakan dalam mengendalikan matapelajaran/ program keusahawanan’ dan item ‘Guru mempamerkan ciri-ciri sebagai usahawan’. Daripada analisis juga, ranking 1 yang merupakan item paling penting adalah ‘guru bersedia bagi membimbing para pelajar dalam program’ yang memberikan dapatan bahawa peranan guru adalah amat penting dalam kesediaan mereka untuk membimbing pelajar dalam menjayakan program *School Enterprise* ini.

d) Kesediaan organisasi sekolah

Kesediaan organisasi adalah didefinisikan sebagai persiapan sekolah bagi memastiikan pelaksanaan program *School Enterprise* di Kolej Vokasional ini berjalan dengan baik. Kesediaan sekolah ini adalah merangkumi pelbagai aspek misalnya infrastruktur, sumber mahupun dasar yang dapat menyokong pelaksanaannya. Jadual 6 menunjukkan terdapat 8 item yang telah disenaraikan dibawah elemen kesediaan organisasi sekolah.

Jadual 6

Elemen kesediaan organisasi sekolah

Bil	Elemen Kesediaan Organisasi Sekolah	Nilai Threshold,	Peratus Kesepakatan Kumpulan Pakar, %	Skor Fuzzy (A)	Kesepakatan Pakar	Ranking
1	Sekolah mempunyai autonomi terhadap pengurusan program	0.152	100.0%	0.693	Terima	2
2	Sekolah menggunakan koperasi bagi membantu melancarkan pengurusan program	0.239	80.0%	0.653	Terima	5
3	Sekolah membina rangkaian dengan pelbagai bentuk perniagaan	0.227	80.0%	0.618	Terima	7
4	Sekolah bersedia dengan kepelbagaian sumber berkaitan bagi mengendalikan program	0.212	86.7%	0.627	Terima	6
5	Sekolah menyediakan Alat	0.152	100.0%	0.693	Terima	2

	Bantu Mengajar (ABM) khusus bagi program					
6	Sekolah membina jaringan perhubungan dengan pelbagai pusat latihan keusahawanan	0.217	80.0%	0.667	Terima	4
7	Sekolah memahami peraturan yang mengikat implementasi perniagaan oleh para pelajar sekolah	0.136	100.0%	0.733	Terima	1
8	Terdapat dasar khusus bagi pelaksanaan program keusahawanan sekolah oleh pihak atasan	0.241	86.7%	0.671	Terima	3

Berdasarkan jadual 6 diatas, kesemua lapan item dalam elemen kesediaan organisasi sekolah ini telah diterima oleh kesemua pakar dan mendapat kesepakatan yang tinggi daripada mereka. Item yang menduduki ranking pertama adalah ‘sekolah memahami peraturan yang mengikat implementasi perniagaan oleh para pelajar sekolah’ yang memperlihatkan kepentingan sekolah bagi memenuhi undang-undang atau peraturan yang berkaitan dengan pelaksanaan *School Enterprise* ini. Seterusnya adalah ranking kedua yang terdiri daripada 2 item iaitu ‘sekolah mempunyai autonomi terhadap pengurusan program’ dan ‘sekolah menyediakan Alat Bantu Mengajar (ABM) khusus bagi program’. Kedua-dua item ini menyediakan maklumat tentang elemen sokongan bagi organisasi yang turut berperanan menjayakan pelaksanaan kurikulum *School Enterprise* di Kolej Vokasional ini. Seterusnya lain-lain item dalam elemen telah disenaraikan satu persatu daripada ranking 3 hingga 7 dengan item terakhir adalah ‘sekolah membina rangkaian dengan pelbagai bentuk perniagaan’.

e) Penyediaan modul

Penyediaan modul adalah merupakan usaha yang diambil oleh pihak KV bagi mempersiapkan modul pengajaran dan pelaksanaan yang khusus bagi kurikulum *School Enterprise* ini. Ianya merupakan kandungan kurikulum keusahawanan yang diterjemahkan dalam bentuk program *School Enterprise* bagi membuka ruang terhadap pembelajaran aktif yang melibatkan praktikal. Secara keseluruhannya, terdapat 14 item yang telah disenaraikan pada peringkat awal bagi dinilai oleh kesemua panel pakar untuk kesepakatan terhadap penerimaan item.

Jadual 7*Elemen penyediaan modul*

Bil	Elemen Penyediaan Modul	Nilai Threshold, d	Peratus Kesepakatan Kumpulan Pakar, %	Skor Fuzzy (A)	Kesepakatan Pakar	Ranking
1	Modul disediakan mengikut tujuan program	0.174	93.3%	0.693	Terima	2
2	Modul disediakan menepati objektif program	0.174	93.3%	0.693	Terima	2
3	Modul mengandungi kepelbagaian bentuk aktiviti keusahawanan	0.171	93.3%	0.680	Terima	3
4	Modul merangkumi perniagaan jualan terus dan atas talian	0.261	73.3%	0.640	Terima	5
5	Modul mengandungi bentuk pentaksiran program yang bersesuaian	0.196	86.7%	0.680	Terima	3
6	Modul dibina dengan rujukan terhadap pelbagai modul lain yang relevan	0.190	86.7%	0.667	Terima	4
7	Modul dibina dengan rujukan terhadap pelbagai sumber ilmiah/akademik yang relevan	0.228	73.3%	0.640	Terima	5
8	Modul dibina dengan rujukan terhadap kehendak pasaran	0.163	86.7%	0.640	Terima	5
9	Modul dibina oleh pakar dalam bidang keusahawanan	0.163	86.7%	0.640	Terima	5
10	Modul dibina selepas melalui penanda arasan	0.204	40.0%	0.600	Tolak	-
11	Modul dibina menepati kehendak Falsafah Pendidikan Kebangsaan	0.163	93.3%	0.667	Terima	4
12	Modul dibina dengan memenuhi Standard Kualiti Pendidikan Malaysia	0.152	100.0%	0.707	Terima	1

13	Modul dibina dengan mengambilkira kualiti program keusahawanan sekolah di peringkat antarabangsa	0.277	53.3%	0.560	Tolak	-
14	Samakan modul dibuat setiap tahun bagi memastikan ia relevan dan terkini	0.196	80.0%	0.640	Terima	5

Berdasarkan jadual 7 yang menyenaraikan item bagi elemen penyediaan modul, 2 item telah ditolak daripada keseluruhan 14 item yang disenaraikan. Kedua-dua item yang ditolak secara jelas tidak memenuhi tiga syarat analisis Fuzzy Delphi dan tidak dikira sebagai antara perkara penting yang perlu dilaksanakan oleh sekolah dalam persiapan penyediaan modul. Dua (2) item yang telah ditolak adalah ‘modul dibina selepas melalui penanda arasan’ dan ‘modul dibina dengan mengambilkira kualiti program keusahawanan sekolah di peringkat antarabangsa’. Daripada analisis juga, kesemua item yang diterima telah mencatatkan senarai ranking daripada tempat pertama hingga tempat kelima. Item dalam ranking pertama adalah ‘modul dibina dengan memenuhi Standard Kualiti Pendidikan Malaysia’ yang merupakan ciri penting yang perlu ada bagi menghasilkan kurikulum yang baik dan berkesan. Seterusnya, terdapat 2 item bagi ranking kedua, 2 item bagi ranking ketiga, 2 item bagi ranking keempat dan 5 item bagi ranking terakhir iaitu ranking kelima.

Perbincangan

Berdasarkan dapatan yang diperolehi daripada analisis yang telah dijalankan, terdapat 5 elemen yang penting dalam menyokong persediaan program *School Enterprise* di Kolej Vokasional iaitu elemen kefahaman program, kesediaan pelajar, kesediaan guru, kesediaan organisasi sekolah dan seterusnya adalah elemen penyediaan modul. Bagi elemen kefahaman program, 11 item telah diterima oleh pakar, 9 item bagi elemen kesediaan pelajar, 9 item diterima bagi elemen kesediaan guru, 8 item diterima bagi elemen kesediaan organisasi sekolah dan seterusnya 12 item diterima bagi elemen penyediaan modul.

Profil persediaan yang telah direkabentuk berdasarkan pandangan pakar membuktikan bahawa pengajaran yang berkesan memerlukan kepada struktur kurikulum yang tersusun sebagaimana yang disarankan oleh John, Foley, Frank dan Olson (2008). Ianya dimulakan dengan elemen persediaan program bagi memastikan semua pihak mampu bersedia dengan sebaiknya serta dapat melaksanakan kurikulum dengan lebih berkesan. Dapat dilihat bahawa pelajar secara peribadi perlu mempersiapkan diri dengan persediaan yang sewajarnya disamping persediaan oleh pihak guru bagi melaksanakan pengajaran termasuklah dalam melengkapkan diri dengan pengetahuan dan kemahiran keusahawanan yang sewajarnya. Selain itu, kesediaan organisasi sekolah juga turut diambil kira khusus dalam menyediakan kemudahan serta sumber pengajaran yang optimum terutama sekali bagi memastikan kelancaran latihan program yang dijalankan secara praktikal. Turut diambil kira adalah persediaan terhadap penyediaan modul yang baik atau silibus kurikulum keusahawanan yang komprehensif dan seimbang.

Kajian ini turut menyokong kenyataan oleh Bahagian Pendidikan Teknikal dan Vokasional (2014) yang menekankan kepada kandungan program/kurikulum yang mampu meningkatkan minat dan pengetahuan serta kemahiran tenaga pengajar dan pengajar. Ianya dapat dijana melalui pembelajaran aktif misalnya secara *'hands-on'*. Elemen kesediaan guru misalnya menekankan kepada keperluan terhadap guru bagi mempunyai kelayakan serta pengalaman dalam mengendalikan program keusahawanan disamping bersedia bagi membimbing para pelajar untuk sama-sama meningkatkan ilmu dan kemahiran mereka. Selain itu, adalah amat penting bagi seseorang guru dalam program ini untuk mempunyai jaringan latihan keusahawanan yang baik serta cakna terhadap isu keusahawanan di dunia luar. Semua usaha ini akan dapat memberi aspirasi kepada para pelajar bagi mereka mempelajari kurikulum keusahawanan ini dengan berkesan.

Dapatan kajian ini juga turut selari dengan pendapat Tom (2003) yang menyatkan bahawa latihan dan kemahiran pengajar dan pelajar adalah sama penting bagi membolehkan pencapaian objektif pembelajaran yang ditetapkan. Ianya hanya akan terlaksana sekiranya organisasi sekolah turut terlibat dalam menyediakan persekitaran yang kondusif serta sumber yang relevan bagi mengekalkan kemahiran guru dan para pelajar. Antara hasil dari kajian ini juga turut menyatakan keperluan sekolah terhadap mewujudkan koperasi bagi membantu melancarkan pengurusan program, membina rangkaian dengan pelbagai bentuk perniagaan di luar serta mampu membina jaringan perhubungan dengan pelbagai pusat latihan keusahawanan. Semua usaha ini dilihat mampu membina dan mengekalkan minat, pengetahuan dan kemahiran guru dan pelajar ke arah menghasilkan program *School Enterprise* yang berkesan dan memberi impak.

Penutup

Dapatan kajian berjaya menyenaraikan lima elemen utama dalam persediaan program *School Enterprise* yang berkesan bagi Kolej Vokasional iaitu kefahaman program, kesediaan pelajar, kesediaan guru, kesediaan organisasi sekolah serta penyediaan modul. Kajian ini juga telah menyenaraikan kandungan dan proses yang penting bagi setiap elemen tersebut untuk dilaksanakan oleh Kolej Vokasional dalam mengimplementasikan *School Enterprise*. Sebagai implikasi, kajian ini diharap mampu meningkatkan keberkesanan pengurusan program *School Enterprise* sedia ada agar lebih kompetitif dan berdaya saing dan seterusnya membentuk solusi terhadap segala cabaran dan isu pengurusan yang dihadapi di masa akan datang. Pelbagai pihak berkepentingan samada penggubal kurikulum mahupun pihak sekolah dan guru sebagai pelaksana perlu mengambil pendekatan proaktif sebagaimana yang dicadangkan bagi menjamin peningkatan kualiti program *School Enterprise* dan seterusnya keberkesanan kursus ini dalam membentuk keperibadian keusahawanan dalam pelajar Kolej Vokasional di Malaysia.

Secara keseluruhan, kajian ini adalah diharap mampu menjadi panduan berkesan bagi sekolah beraliran vokasional/ teknikal/ keusahawanan dalam melaksanakan kurikulum keusahawanan khususnya program seperti *School Enterprise* ini. Selain itu ianya juga dilihat mampu menjadi panduan bagi penggubal kurikulum dalam bidang keusahawanan bagi mengambilkira pelbagai elemen penting dalam kurikulum yang berkesan termasuklah dalam aspek persediaan kurikulum/program yang dijalankan. Dari aspek teoretikal pula, ianya berjaya menghasilkan sebuah model cadangan yang mampu menyokong pembentukan

kurikulum Pendidikan Keusahawanan yang lebih praktikal. Daripada perubahan aspek praktikal ini juga ianya turut dapat memberi panduan kepada pengurusan institusi terhadap penyediaan Alat Bantu Mengajar (ABM) kursus keusahawanan yang lebih relevan dan diperlukan bagi pencapaian hasil pembelajaran yang berkesan.

Perakuan

Penyelidikan ini adalah dibiayai oleh Geran Fakulti Pendidikan (GPF) Universiti Malaya.

Rujukan

- Bahagian Pendidikan Teknik dan Vokasional. (2014). Garis panduan pelaksanaan School Enterprise (SE), Kolej Vokasional (KV). Putrajaya: Kementerian Pendidikan Malaysia.
- Bodjanova, S. (2006). Median alpha-levels of a fuzzy number. *Fuzzy Sets and Systems*, 157, 879-891. Doi: 10.1016/j.fss.2005.10.015
- Chen. (2000). Extensions of the topsis for group decision-making under Fuzzy environment. *Fuzzy Sets and Systems*, 114(1), 1-9. Doi: [https://doi.org/10.1016/S0165-0114\(97\)00377-1](https://doi.org/10.1016/S0165-0114(97)00377-1)
- Cheng, C.H., & Lin, Y. (2002). O.R. Applications: Evaluating the best main battle tank using fuzzy decision theory with linguistic criteria evaluation. *European Journal of Operational Research*, 142, 174-186. Doi: 10.1016/S0377-2217(01)00280-6.
- Chu, H.-C., & Hwang, G.-J. (2008). A Delphi-Based approach to developing expert systems with the cooperation of multiple experts. *Expert Systems With Applications*, 34, 2826-2840. Doi: 10.1016/j.eswa.2007.05.034
- Hanim Zainal. (2016). Kesediaan pensyarah teknikal terhadap pelaksanaan School Enterprise di Kolej Vokasional Wilayah Utara. (Tesis Sarjana yang tidak diterbitkan). Universiti Tun Hussein Onn Malaysia, Johor.
- Hytti, Ulla & O’Gormon, Colm. (2004). What is “Enterprise Education”? An analysis of the objectives and methods of enterprise education programmes in four European countries. *Education + Training*, 46(1), 11-23.
- John, G., Foley, C., Frank, A., & Olson, C. (2008). Developing and operating school based enterprise that empower special education students to learn and connect classroom, community and career related skills. *The Journal For Vocational Special Needs Education*, 31, 1-3.
- Kementerian Pengajian Tinggi. (2007). Asas pembudayaan keusahawanan. Sintok, Kedah: UUM Press.
- Kementerian Pendidikan Malaysia. (2010). Garis panduan pelaksanaan School Enterprise Kolej Vokasional, Kementerian Pendidikan Malaysia. Putrajaya: Kementerian Pendidikan Malaysia.
- Kuratko, D. F. & Hodgetts, R, M. (2007). *Entrepreneurship: Theory, process, practice*. Mason, OH: Thomson/South-Western Publishing.
- Meier, D. (2000). *The accelerated learning handbook*. New York: McGraw-Hill
- Mohd Ridhuan Mohd Jamil, Saedah Siraj, Zaharah Husain, Nurulrabihah Mat Noh & Ahmad Arifin Sapar. (2019). *Pengenalan asas kaedah Fuzzy Delphi dalam penyelidikan rekabentuk Ppmbangunan*. Kuala Lumpur: Minda Intelek.

- Murry, J. W. , & Hammons, J. O. (2017). Delphi: A versatile methodology for conducting qualitative research. (4), 423. Doi: 10.1353/rhe.1995.0008
- Norhana Mustapha, Sumaiyah Mamat Zambri, Rafidah Manap & Mokhtar Pet. (2019). Siri Kolej Vokasional: Keusahawanan. Shah Alam, Malaysia: Oxford Fajar Sdn Bhd.
- Hannon, P.D., Collins, L.A. & Smith, A. J. (2005). Exploring graduate entrepreneurship: A collaborative, co-learning based approach for students, entrepreneurs and educators. *Industry and Higher Education*, 19(1), 11-23
- Saedah Siraj, Muhammad Ridhuan Tony Lim Abdullah & Rozaini Muhamad Rozkee. (2020). Pendekatan penyelidikan rekabentuk dan pembangunan. Perak, Malaysia: Universiti Pendidikan Sultan Idris.
- Tang, C.W., & Wu, C.T. (2010). Obtaining a picture of undergraduate education quality: A voice from inside the university. *Higher Education* (3), 269.
- Tom, B. (2003). Teaching entrepreneurship to engineers & scientists. Stanford Technology University: Price Babson.